

Dolderse Kroniek

Villa Chr. Pleines ca. 1910

3e jaargang nr. 3 - september 2000

uitgave van de
Historische Vereniging Den Dolder

Historische Vereniging Den Dolder

Opgericht 9 april 1997.

3e jaargang nr. 3, september 2000

Verschijnt in de maanden: januari, mei en september.

Bestuur

Voorzitter: Bodes de Vries, Willem Coxlaan 12,
3734 BV Den Dolder.
tel. 030-2283082

Secretaris: Mieke van der Ploeg, Pleineslaan 61,
3734 EM Den Dolder.
tel. 030-2288252

Penningmeester: Harm Sok, Hezer Enghweg 63,
3734 GN Den Dolder.
tel. 030-2287515

Redactie

Mieke van der Ploeg (zie boven)

Harm Sok (zie boven)

Jan van Dijk, Van der Griendtlaan 22,
3769 BM Soesterberg.
tel. 0346-352229

Tekstvoorstellen en reacties naar de redactie.

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Den Dolder.
De contributie bedraagt f 30.-- per jaar.

Betaling is mogelijk: Kontant bij de penningmeester,
of op postrekening 7739816 t.n.v. **Historische Vereniging Den Dolder**.

De homepage op internet van de vereniging is: <http://huizen.dds.nl/~absti>

ISSN: 1389-0026

Redactioneel

Aan het eind van deze zomer presenteren wij u ons derde nummer van deze derde jaargang, met - heel toepasselijk - drie artikelen.

Rob Haars schreef een derde deel van zijn serie over de "Middenstandsvereniging", en het betreft ditmaal de wederwaardigheden van de vereniging in de turbulente tijd rond de Tweede Wereldoorlog. Veel van onze lezers zullen die tijd zelf hebben meegemaakt, zodat er mogelijk allerlei "aanpalende" herinneringen bij hen opduiken. Als dat het geval mocht zijn, wilt u ons daar alstublieft in laten meedelen?

Jan van Dijk publiceert het vervolg op het artikel over de Boissevains, en gaat ditmaal vooral in op het leven van Adolphe Boissevain. Dat was in diverse opzichten een man die zijn tijd vooruit was, zoals u kunt lezen. Daarnaast is hij, zoals u uit eerdere publicaties inmiddels al weet, de man van wie Christoph Pleines het grondgebied kocht waarop Pleines het begin van het huidige Den Dolder stichtte.

De gebouwen van de zeepfabriek van Pleines zijn later voor diverse andere ondernemingen gebruikt.

Harm Sok heeft een boeiende bijdrage geleverd over de Koekfabriek Schriek, die gedurende negen jaar van haar bestaan de bovenverdieping van de voormalige zeepfabriek in gebruik had. Hij beschrijft echter ook het begin van die onderneming in Moerdijk, en de latere ontwikkelingen in Brabant tot aan de overname door "Bolletje".

We gebruiken dit blad niet voor Verenigingsnieuws, daar hebben we de Ledenbrief voor. Toch leek het ons aardig om u te laten weten dat ons ledental sedert de verschijning van het vorige nummer wederom is gegroeid. De stand is momenteel 180 leden.

De redactie.

FAMILIE BOISSEVAIN EN DEN DOLDER (2)

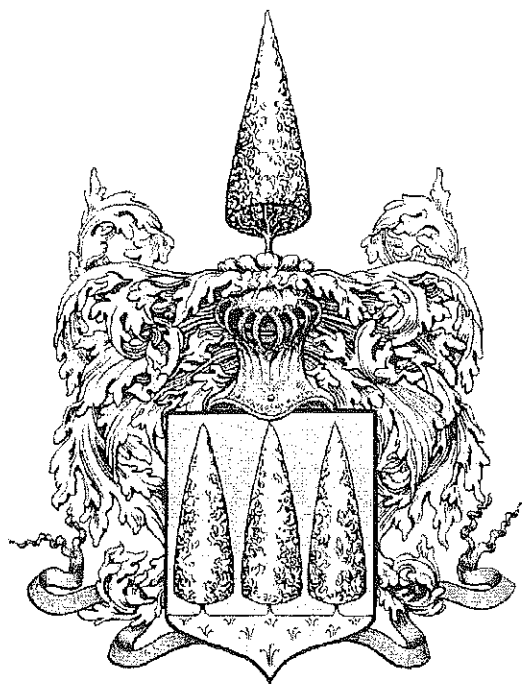
ADOLPHE BOISSEVAIN.

Adolphe, eigenaar van het Prins Hendriksoord, kwam voort uit een Amsterdams patriciërs geslacht. (Het familiewapen bestaat uit een zilveren heraldiek met drie piramidevormige groene geplante buksbomen.)

De wapenspreuk luidt:

NI REGRET DU PASSÉ, NI PEUR DE L'AVENIR.

(Geen spijt over het verleden, geen angst voor de toekomst.)

Het wapen van de familie Boissevain.

Adolphe, de rijke bankier uit Amsterdam was, zoals reeds is beschreven, de kleinzoon van de levenslustige en geslaagde Amsterdamse koopman Daniël Boissevain. Zijn maatschappelijk succes werd weerspiegeld in de buitenplaats het Prins Hendriksoord. Hij was reeds in 1880 huurder maar kocht het in 1883. Een schitterend gebouw met brede daklijsten en een monumentale inrichting. Het behoorde aanvankelijk tot de bezittingen

van prins Willem Frederik Hendrik bijgenaamd de Zeevaarder, die het liet bouwen ten behoeve van de intendant (de rentmeester) van paleis Soestdijk. Adolphe heeft het gekocht via de Baarnsche Bouwterreinen Maatschappij. Zoals eerder gemeld liet hij het daarna ingrijpend verfraaien en uitbreiden; zo liet hij aan de overzijde van de Soestdijkseweg in 1892 een nieuwe stal met koetsierswoning bouwen (dit is de huidige Ernst Sillemhoeve). In 1920, kort voor zijn dood, kocht hij uit de nalatenschap van de familie Witsen de buitenplaats Ewijkshoeve. Het voormalige tuinhuis, de huidige dienstwoning ten noordoosten van het huis, gemaakt in rijke vakwerkstijl met houtsnijwerk, staat op het perceel van het zogenoemde oude Den Dolder. Adolphe kocht het op 29 mei 1883 van de heer M.C. van Hal, bestuurder van de Baarnsche Bouwterreinen Maatschappij. Toen stond er een schuur en een koepel op, het perceel was 1 ha 16 a en 10 ca groot.

De moderne techniek uit de negentiende eeuw

Er was reeds een ijskelder, maar Adolphe liet in 1895 een bovengronds "ijshuis" bouwen. Een achtkantig houten gebouw met rieten dak. Het lijkt een ongebruikelijke opzet voor een koelruimte, maar vanaf die tijd kreeg dat de voorkeur ten opzichte van ijskelders diep in een aarden heuvel of anderszins. Onderhoud van kelders was duurder dan van bovengronds gemaakte ijshuizen. Zijn ijshuis was niet uitgerust met een koelmachine, die techniek stond nog in de kinderschoenen.

Wetenschappers zoals Heike Kamerlingh Onnes en de Engelsman Sir James Dewar waren met laboratoriumproeven in staat het absolute nulpunt te benaderen maar Adolphe koelde tot 1921 nog met natuurijs. Daarna is dit ijshuis afgebroken om plaats te maken voor een biljartpaviljoen. Het bezit van deze biljarthobby kostte hem in 1921 vijftig gulden aan personele belasting, de overige bedragen van deze aanslag spreken overigens voor zichzelf.

Van een vroegere directeur van het Prins Hendriksoord, De Heer Eenhoorn, vernam ik dat ook de eerder genoemde dienstwoning, het vakwerkgebouw, nog als biljarthuis heeft dienst gedaan. Voor opwekking van elektriciteit was een generatorgebouw neergezet. Hiermee werden o.a. de pompen voor watervoorziening gevoed. Ook was er een centrale verwarming voor de woning en een perzikenkas op aangesloten. Voor voldoende drinkwater en voor de vijverfontein had hij een afzonder-

Een eigen telefoonlijn

Dat Adolphe voorop liep als het om technologie ging, werd andermaal bevestigd door de belangstelling die hij had voor de vinding van Alexander Bell.

In 1885 werden onderhandelingen gevoerd inzake de aanleg van een telefoonaansluiting in zijn huis. Zijn werkzaamheden in binnen- en buitenland liggen daaraan ten grondslag.

Nog maar kort daarvoor, in 1881, werd in Amsterdam het eerste telefoonnet met 49 aansluitingen in gebruik genomen.

De concessiehouder was de *Nederlandsche Bell Telefoon Maatschappij (NBTM)*.

Adolphe wenste in dat Amsterdamse net te worden opgenomen en dat kon alleen maar met behulp van een privélijn tussen Amsterdam en Den Dolder. In 1886 komt hij tot overeenstemming met het ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid en de NBTM.

Ze sluiten een contract af voor de duur van 10 jaar, hiervoor moest jaarlijks een bedrag van fl. 700,= door Adolphe worden voldaan.

Voor dit geld ontvangt hij in huur:

Een Belltelefoon en Blake-overbrenger met trekapparaat, en *de afspraak dat, mocht de telefoonlijn langer dan een maand niet functioneren, dan zou Adolphe 1/12 deel van het verschuldigde bedrag terugkrijgen. Hij mocht de telefoon alleen ten eigen nutte gebruiken en moest er als een goed huisvader voor zorgen.*

De NBTM leverde de bedrading en apparatuur. Zij moest zorgen voor de verbinding met Amsterdam. De zorg voor het goed functioneren en het onderhoud van de toestellen behoorde eveneens tot de verplichting van de NBTM. Aan de Nederlandse Staat moest zij jaarlijks 100 gulden betalen. Na het verloop van het tienjarige contract verviel gelijktijdig het concessierecht van de NBTM in Amsterdam.

Om deze, waarschijnlijk eerste Nederlandse, *Buitennetaansluiting* te realiseren, moest Adolphe eerst nog duizendtallen houten palen leveren, samenstellen en plaatsen.

Er waren dus flink wat bomen te kappen en geschikt te maken voor telefoonpaal; om de 60 meter moest een paal geplaatst worden.

En er was nog iets waar Adolphe niet omheen kon, de route naar Amsterdam liep nl. dwars door het landgoed van Jonkheer mr. P.J. Bosch

van Drakenstein, commissaris van de Koning voor Noord Brabant.

Na overleg met de Jonkheer kwam hij onder bepaalde voorwaarden tot overeenstemming.

Op aanwijzing van de Jonkheer moest hij een route volgen, zodanig dat als deze zelf een telefoonaansluiting wilde hebben, hij "gratis kon aanhaken". De Jonkheer ontving van Adolphe voor de doorsteek over het landgoed Fl. 100,= per jaar. Die verviel in het geval de jonkheer zou aanhaken.

In 1898 wordt er van deze telefoonlijn nog handig gebruik gemaakt door zijn dochter Gerardine, zij is gehuwd met de Amsterdamse assuradeur Gerrit van der Aa, hun woning is "Zomerlust" te Hilversum. Zij krijgen een telefoonaansluiting voor niet openbaar gebruik met het Prins Hendriksoord.

In de daarop volgende jaren werd de telefoon steeds populairder en in 1904 trad de Telefoon- en Telegraafwet in werking. Hiervan werd Adolphe het slachtoffer, want Jonkheer Bosch van Drakenstein was inmiddels aangesloten op de buitennetlijn, maar in 1916 werd er een Koninklijk Besluit van kracht, dat geen gratis aansluiting meer toeliet. Jonkheer Bosch van Drakenstein moest dus de PTT betalen en bracht dat zelfde jaarlijkse bedrag, fl. 135,= (als compensatie voor de palenroute over zijn landgoed), bij Adolphe in rekening.

Ondanks protesten werd het Adolphe duidelijk dat zijn verbinding thans deel uitmaakte van het interlokale telefoonnet en dat ook hij daarvoor het geldende telefoontarief moest betalen.

Daarmee had hij zijn exclusieve recht verloren en moest hij meegaan met de regels die vanaf die tijd voor iedereen golden.

Tot zover de techniek.

"Den verziende man van zaken".

Vermeldenswaardigheden welke inzicht geven in de persoonlijkheid van Adolphe heb ik niet kunnen achterhalen, bijvoorbeeld een dagboek ontbreekt ons. Misschien geven stukken betreffende de periode waarin hij zitting had in het bestuur van het Burgerziekenhuis te Amsterdam meer inzicht. Overigens, meerdere familieleden bekleedden *per traditie* soortgelijke functies. In de boeken over de familiegeschiedenis waarover wij mochten beschikken, ben ik wel zijn portret tegengekomen, het toont ons iemand die "goed in zijn vel stak".

Ook zijn ouders, op getekende portretten, kijken innemend de wereld in. Er rest ons het eerder genoemde citaat van zijn neef Charles, die hem in 1880 typeert: *Als den man van stalen veerkracht en wilskracht, den verziende man van zaken.*

Adolphe Boissevain.

Toch zijn genoeg boeiende dingen over hem te zeggen en ik geloof dat dit artikel hem recht doet met een citaat uit het gedenkboek uit 1925 van "*Hou' en Trouw*", de vereniging van oud leerlingen der openbare handelsscholen te Amsterdam.

Het bestuur verzocht de president der Nederlandsche Handel-Maatschappij, Dr. C. J. K. van Aalst, iets te willen te schrijven over het bankwezen in Nederland en in Indië.

Hij opent zijn bijdrage met:

Ik ben de laatste om te ontkennen dat dit onderwerp niet gewichtig is. Men mag zelfs aannemen dat het mijn eigen onderwerp is, want ik zit er iedere dag middenin. Maar juist daarom, ziet U! Als ik over een paar

jaar "gepensioneerd" ben en er geheel buiten sta, dan ga ik er misschien gewichtige beschouwingen en bespiegelingen over schrijven, maar tot zo lang laat ik het maar aan anderen over.

Naar mijn mening moet een leider van zaken, zolang hij in de praktijk werkzaam is, zich zoo min mogelijk door schrijverij over zijn vak vastleggen. Hij moet als een schipper kunnen zeilen naar gelang van weer en wind, zijn roer kunnen omgooien wanneer het hem past en geen vrees behoeven te koesteren te moeten handelen in strijd met de door hem zelf verkondigde wijsheid.

Ik denk dat een zakenman zoals Adolphe was, zich hierin kon vinden. Meerdere Boissevains waren in "*Hou' en Trouw*" vertegenwoordigd als lid, enigen van hen bekleedden een bestuursfunctie. Door het lezen van gedenkboeken, geschiedenis en persoonlijke beschouwingen van de hoofdrolspelers (uiteraard vastgelegd na pensionering!), valt er een algemeen beeld te vormen hoe die wereld eruit zag. Hoe deze zakenmensen, binnen hun netwerk, dingen teweeg brachten waarmee zij het bestaan van grote groepen mensen bepaalden (zo U wilt, ontwikkelden). Dit wordt bevestigd uit hetgeen er verder over hem is geschreven. Zoals Adolphe, waren er meerdere familieleden werkzaam in het bank- en effectenbedrijf. Dit begon bij zijn vader Daniël (1804-1878) en diens broer Edouard Constantin (1810-1885).

In 1836 waren zij de oprichters van effectenbedrijf Gebroeders Boissevain te Amsterdam. Niet minder dan vijf zoons treden in het voetspoor van hun vader Daniël; als bankier of commissionair in effecten. Als oprichter van Adolphe Boissevain & Co te Amsterdam (1875) en Blake, Boissevain & Co te Londen (1888), maakte Adolphe met de Amerikaanse relatie Blake Brothers deel uit van een krachtige combinatie die onder andere financierde bij de aanleg van spoorlijnen. Hij bouwde in de VS een grote reputatie op, langs de *transcanadese Canadian Pacific Railways*; in Manitoba ligt het naar hem genoemde stadje Boissevain. Ook in Virginia, langs de Norfolk & Western Railways, is door zijn bemoeienissen zijn naam herdacht in het kleine plaatsje Boissevain. De stad Norfolk had een warme relatie met Adolphe, het herdacht hem met de Boissevain Avenue die de wijk Ghent siert. Mevrouw Caroline Boissevain Lyon uit de VS, beschikt over een necrologie over Adolphe, gepubliceerd in The Norfolk Ledger-Dispatch van 2 mei 1921.

In de necrologie lezen we dat Adolphe's rijkdom is gebaseerd op de handel in katoen, die hem in staat stelde om via het door hem in Nederland opgerichte American Banking House te investeren in de eerder genoemde spoorwegnetten, waterwerken, houtzaagmolens en kolenmijnen. Zijn uitgebreide netwerk onder politici en bankiers moest bijdragen aan de rentabiliteit van de spoorwegen.

Het artikel eindigt met zijn voorliefde voor het buiten Prins Hendriksoord, zijn gastvrijheid en zijn charmante vrouw, Ottoline Henriëtte toe Laer, en met de stelling dat "Holland has lost one of its great men, and the United States, one of its greatest admirers".

In 1897 is hij betrokken bij de oprichting van de Schweizerischer Bankverein. De belangrijkste assistent van Adolphe was J.L. Pierson, deze werd later medefirmant. Na terugtrekking van Adolphe wijzigt de naam in Pierson & Co, de voorloper van de huidige investment bank Mees Pierson. Komt U deze naam tegen dan weet U nu wie de oprichter was. Naast het maken van verre reizen, b.v. naar Amerika, pendelde hij veelvuldig tussen Nederland en Engeland. Vrijdagavond stapte hij op de nachtboot in Harwich, bracht het weekend door op het landgoed Prins Hendriksoord in Den Dolder en reisde zondagavond per boot terug naar Engeland. Uit alles blijkt zijn onstuitbare ondernemingslust, het toont aan dat zijn vermogen hem niet vanzelf is komen aanwaaien. Hij was een harde werker.

De nalatenschap

Op 78 jarige leeftijd, in 1921, overleed Adolphe in Bussum en kort daarna ook zijn vrouw. Uit bovenstaand artikel blijkt dat hij kort voor zijn overlijden nog volop doende was met zijn Prins Hendriksoord, namelijk met de bouw van het biljartpaviljoen en de aankoop van Ewijkshoeve. Het lijkt erop dat hij zeer onverwacht is komen te overlijden. De nalatenschap kwam toe aan zijn erfgenamen, dochter Gerardine en kleinzoon Jean René Henri Antoine Marie Ghislain, dit geschiedde in 1924. Gerardine behield Ewijkshoeve en Prins Hendriksoord met stallingen. Kleinzoon Jean René Henri Antoine Marie Ghislain, de zoon van de vroeg overleden Daniel Adolphe, (Adolphes zoon) verkreeg de boerderij Staalbergen en de gronden langs de Dolderseweg, daar laat hij de Binnenhof op bouwen. Dit pand staat nu te midden van de nieuw aangelegde golfbanen. De brochure en akten van deze verkoop, alsmede die van de scheiding en deling, bevatten een groot aantal clausules met

betrekking tot gebruik van het bezit. Enige daarvan, uit de brochure, zijn heel aardig om te noemen:

Dat het verboden is op perceel 2 andere opstallen op te trekken dan zich daarop thans bevinden en dat die opstallen nimmer mogen worden gebruikt als school, bioscoop, garage, fabriek, werkplaats of ander geraas-, reuk-, of hinder veroorzakende inrichting, waarin dranken of verversingen worden verstrekt.

Perceel 2 omvat het oude Den Dolder, dit bestond op dat moment uit een dienstwoning, het vakwerkhuis.

Met betrekking tot de percelen 1 tot en met 74 werd bepaald dat gedurende 25 jaar, het verboden is op die percelen en in hetgeen daarop is of zal worden gebouwd te vestigen of te hebben een hotel, cafe-restaurant of andere voor het publiek toegankelijke inrichting, waar spijzen en/of dranken worden opgediend, noch een Sanatorium, inrichting ter verpleging van krankzinnigen, zwakzinnigen of zenuwleiders, bioscoop of hinder-veroorzakende inrichting, noch in het algemeen eene inrichting als bedoeld in de Hinderwet, enz...

Deze bepalingen waren geen beletsel om in 1926 het conferentieoord Ernst Sillem Hoeve te stichten. Het herstellingsoord van de Protestantenvond heeft zich in 1948, ruim na de gestelde 25 jaar, in het Prins Hendriksoord gevestigd. De gronden van Pleines vielen hierbuiten en de Willem Arntszhoeve was behoudens het jachtrecht, niet in het bezit van Adolphe.

Ook werden in de aktes het vrije uitzicht op landschap en heemerven gewaarborgd: *zodat er nimmer eenige onderzichtige afscheidingen mogen worden aangebracht en het vrij en onbelemmerd uitzicht op de in deze lijdende erven van uit de in deze heerschende erven in stand blijft, zullende het evenwel den eigenaar van perceel 28 vrijstaan, indien deze tevens eigenaar is van perceel 1, den straatweg Soestdijk-de Bilt om te leggen over perceel 28, mits dit perceel overigens weder geheel weiland of gazon latend.*

Hieruit valt op te maken dat er al sprake was van de wegomlegging die in 1932 is gerealiseerd; dat plan bleek al honderd jaren oud, het was een particulier plan van Jhr. M.J.Huydecoper van Maarseveen en Mr. M.J. Laan, zij kregen hiervoor concessie van koning Willem I in 1828. (Jaarboek Oud Utrecht 1986.)

Broninformatie.

De heer Jeroen Boissevain, eigenaar van de uitgeverij "Quo Vadis" te Soest, deelde mee dat informatie over hun familie is in te winnen in Amsterdam. Het familie-archief is daar ondergebracht in de Gemeente-archieven. Ik kreeg foto's, bescheiden en boeken ter inzage waarmee met betrekking tot de Boissevains veel historie bewaard is gebleven. Er is een familiestamboek, hun familie is opgenomen in het naslagwerk over het Nederlandse Patriciaat, uitg. 1988. Charles Boissevain zette zich in 1906 aan de schrijftafel om "Onze voortrekkers" te schrijven; de geschiedenis over enige leden der familie Boissevain. Hetzelfde deed Walrave Boissevain, hij was lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal. Bovendien kreeg ik nog enige vertellingen en aanwijzingen o.a. van Jeroen. De heer J. Meerts uit Soest droeg in ruime mate bij met archiefmateriaal en de interpretatie daarvan, dit verstrekke hij uit zijn eigen studie over Hees en Ewijkshoeve. Ook Mieke, Bodes en Harm hebben hun steentje bijgedragen. Aan allen mijn dank.

Jan van Dijk

Een koekfabriek in Den Dolder.

Er zullen maar weinig mensen in Den Dolder zijn, die weten dat hier een koekfabriek is geweest. Toch heeft Schrieks Koekfabriek negen jaar in Den Dolder koek geproduceerd. Enige oudere inwoners kunnen zich dat nog wel herinneren.

Het bedrijf kwam oorspronkelijk uit Moerdijk en heeft een boeiende geschiedenis. Al in 1966 vierde dit bedrijf het 100-jarig bestaan.

Eerst iets over de geschiedenis van deze koekfabriek:

Een zekere Cornelis Pols, brood- en beschuitbakker te Breda had zich in 1866 toegelegd op de bereiding van koek, om deze te leveren aan collega bakkers in deze stad en in de wijde omgeving. Met de verkoop belaste hij zijn dochter, Maria Christina Pols. Zij reisde met deze voortreffelijke "Bredasche Ontbijtkoek" de gehele "Westhoek" af. Voor haar was dat een avontuurlijk, hard, maar ook een romantisch bestaan. Dat bleek toen zij bij één van die tochten in Moerdijk bakker Gerrit Schriek ontmoette. Het klikte waarschijnlijk tussen beide personen want op 2 december 1869 traden zij in het huwelijk. Ze gingen in Moerdijk wonen in een

- 12 -

Schrieks koekfabriek in Moerdijk ca 1903.

ander pand dan waar de bakkerij van Gerrit Schriek was gevestigd. Direct achter het woonhuis werd natuurlijk een bakkerij gebouwd. Daar werd nu Schrieks Koekfabriek gevestigd met vanzelfsprekend Gerrit Schriek als directeur. Hun zoon Willem C. Schriek nam in 1897 de teugels van het bedrijf in Moerdijk over. Het bedrijf floreerde goed dus werd besloten een woonhuis naast het bestaande te bouwen en het oude woonhuis bij de fabriek te voegen zodat de productie verder uitgebreid kon worden. Ook Willem Schriek en zijn vrouw kregen een zoon die

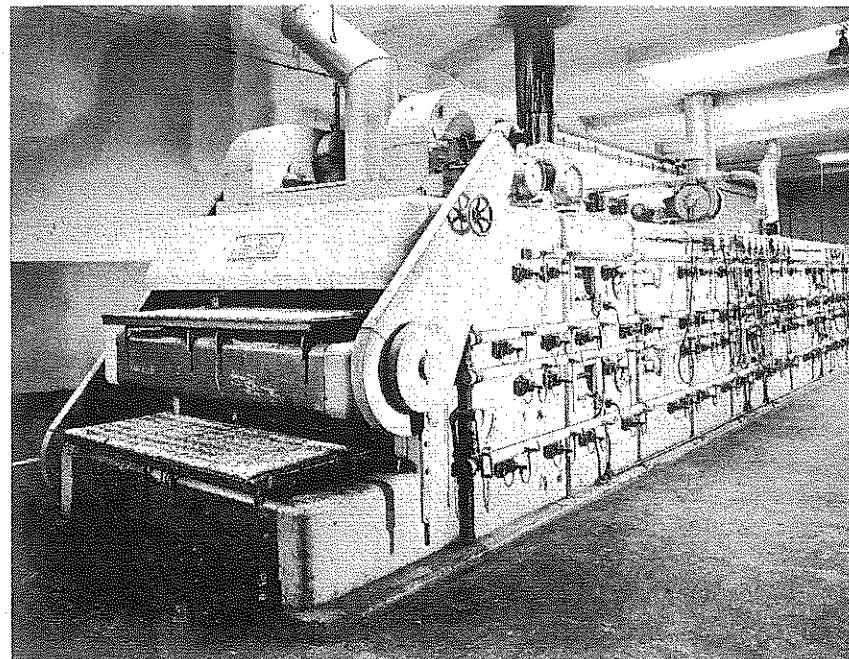
- 13 -

natuurlijk naar opa Schriek werd genoemd dus Gerrit. Gerrit groeide voorspoedig op, en was op school een zeer leergierige leerling die later naar het gymnasium ging. Maar toen hij dertien jaar was werd vader Willem ziek en moest Gerrit het gymnasium verlaten en in de zaak komen werken wat hij beslist niet leuk vond. Korte tijd daarna, in 1913, kwam zijn vader te overlijden en toen stond hij er alleen voor om de koekfabriek te leiden. Voor een dertienjarige jongen, eigenlijk nog maar een kind, een zware verantwoording.

Pas 4 jaar later kreeg hij steun van zijn nog jongere broer Jacob, die de verkoop van koek voor zijn rekening nam. Ondanks het feit dat Gerrit Schriek jr. op zo'n jonge leeftijd het bedrijf leidde, heeft hij het toch tot bloei gebracht.

Na vele jaren zo aan het eind der dertiger jaren, kwam er een kleine opleving van de economie en besloot men in het dorp Moerdijk een gasleiding aan te leggen. Gerrit Schriek besloot alvast een nieuwe gasoven te bestellen. De levering van de nieuwe oven ging sneller dan de aanleg van de gasleiding. De nieuwe oven werd tijdelijk compleet in onderdelen opgeslagen bij zijn schoonouders in Lage Zwaluwe, die een boerderij hadden en over de nodige ruimte beschikten.

Maar toen brak de oorlog uit. Nederland had andere zorgen en natuurlijk Moerdijk ook. Aan het plaatsen van een gasleiding viel voorlopig niet te denken. Dit project werd dus maar "even" vooruit geschoven. Tijdens de oorlog ging de fabricage van koek met de oude oven nog redelijk door maar in oktober 1944 moest men de productie stoppen. Door bombardementen werd namelijk een groot gedeelte van het dorp Moerdijk verwoest. Ook de bakkerij van de familie Schriek liep flinke schade op. De fabricage van koek werd toen uitbesteed aan verschillende bakkers in Klundert die de koek baktten tijdens de "stille" uren. Maar toen enige tijd later Klundert moest evacueren door het oorlogsgeweld, werd de productie verplaatst naar een banketfabriek in Oud-Gastel. Vlak na de oorlog, dat was voor Moerdijk al eind 1944, werd met veel moeite de schade aan de fabriek zo goed mogelijk hersteld en kon de productie op bescheiden schaal worden hervat. In de moeilijke oorlogsjaren adopteerde de heer Schriek de plaats Zeist. Voor een gedeelte wist hij dit dorp van voedsel te voorzien. Ook direct na de bevrijding werd

De gasoven waarmee het Dolderse avontuur is begonnen.

koek gebracht naar Zeist. De familie Schriek werd toen op het gemeentehuis van Zeist ontboden en door de Burgemeester uitvoerig bedankt voor hun hulp tijdens en na de oorlog aan dit gebied. Tijdens deze huldiging kwam ter sprake dat de nieuw aangeschafte gasoven in Moerdijk nog steeds niet kon worden aangesloten.

De Burgemeester van Zeist vertelde de Hr. Schriek dat in Den Dolder nog een deel van een fabriek leeg stond waar wel gas aanwezig was. Aangezien een gasleiding in Moerdijk voorlopig niet te verwachten was, werd toen besloten de nieuwe gasoven dan maar in Den Dolder te plaatsen. Zo werd de koekfabriek ingericht op de bovenste etage in de laatste hal van de oorspronkelijke zeepfabriek De Duif. In het onderste gedeelte was sinds jaren de Stichtse Margarinefabriek ondergebracht. Natuurlijk had het bedrijf ook personeel nodig. Als koekbakker werd de heer Koen Weda van de oude bakkerij uit Moerdijk meegenomen. Hij had tenslotte de nodige ervaring. Het overige personeel werd uit de regio aangetrokken. De productie kon in 1947 beginnen. Het was niet eenvoudig een koekfabriek op de eerste

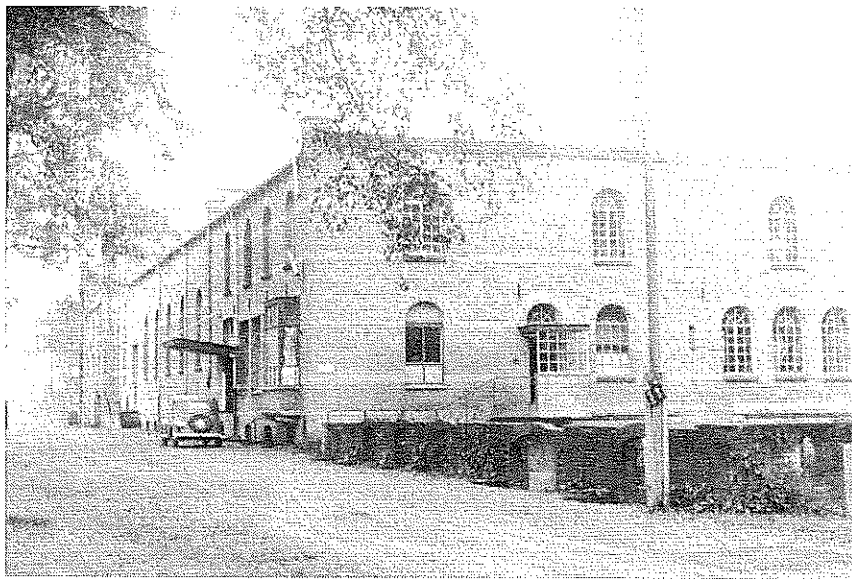
etage van een fabriek. Alle grondstoffen moesten naar boven worden gebracht en de kant en klare producten weer naar beneden. Vanuit een bovenraam liet men de dozen verpakte koek via een houten glijbaan naar beneden glijden. Met de hand werden deze dan opgevangen en in een auto's geladen voor verder transport door het gehele land.

Het huis in Moerdijk werd in 1947 verkocht aan een veehandelaar die in de oude fabriek een stal had ingericht.

De familie Schriek heeft toen het huis gekocht aan de Amersfoortseweg in Huis ter Heide op de hoek met de Hobbemalaan.

De Hr. Gerrit Schriek was een enthousiast organist. Hij was vaste organist bij de gereformeerde kerk aan de Hertenlaan in Den Dolder maar ook bij de Oosterkerk in Zeist. De oudste zoon Wim begeleidde vanaf zijn twaalfde jaar ook diensten in de kerk aan de Hertenlaan als zijn vader in Zeist moest spelen. Ook was hij lid van de Orgelkring in Utrecht en speelde hij vaak in een kerk aan de Maliebaan aldaar. Nog steeds is hij organist in de "samen op weg" kerk in Oosterhout.

Hij bezat zelf een klein model kerkorgel waar hij in zijn vrije uren veel achter zat. Het orgel werd in het huis aan de Amersfoortseweg geplaatst in de grote serre aan de zijkant van het huis.

De koekfabriek in de voormalige zeepfabriek "De Duij" in den Dolder.

Een paar jaar later, in 1951, werd dit huis weer doorverkocht aan de parochie in Soesterberg. Daar werd toen het Katholiek Militair Tehuis in gevestigd. Een half jaar lang vond de familie toen onderdak in het zelfde pand als de koekfabriek in Den Dolder op de bovenste etage. De huisraad voor zover niet dringend benodigd moest worden opgeslagen.

Daarna konden ze het huis huren aan de Dolderseweg nr. 100 dat eigendom was van de familie Van Kooij van het bekende garagebedrijf.

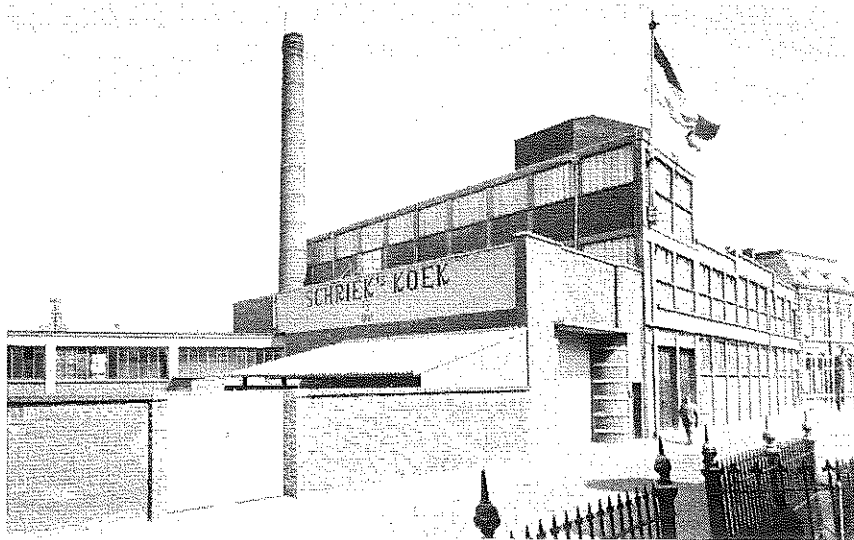
Het orgel werd toen geplaatst in de uitbouw aan de achterzijde van het huis. De drie oudste kinderen Stieneke, Wim en Piet bleven naar school gaan in Huis ter Heide. De beide jongens gingen later naar de Christelijke ULO in Zeist. De jongste zoon, Gert Jan, ging naar de "School met den Bijbel" aan de Dolderseweg bij meester Wiersma.

De vraag naar koek bleef stijgen en de productiecapaciteit was groot dus kon men concurrerend werken. Daarom werden kleinere fabrieken opgekocht zoals de Gooische Koekfabriek uit Bussum en in 1954 ook nog de koekfabriek van Van der Ven uit Vlijmen.

De ouderen in Den Dolder weten zich nog te herinneren dat in die jaren het dorp dagelijks geurde naar de peperkoek. De Dolderse kinderen kwamen regelmatig bij de fabriek langs om een handje kantkoek te halen. Dat waren de afgesneden zijkanten van de versgebakken koeken voordat ze werden verpakt.

In tussentijd was de Stichtse Margarinefabriek een fusie aangegaan met de Remia uit Amersfoort en wilde graag uitbreiden.

Maar ook Schrieks Koekfabriek wilde graag uitbreiden. Voor beide bedrijven was er op dat terrein te weinig ruimte. Want ook de Fortis lakfabriek was inmiddels begonnen aan een nieuw bedrijf. Voor de familie Schriek bleef het Brabantse toch trekken dus zocht zij in het zuiden des lands naar een geschikte fabrieksruimte. Men vond in Oosterhout een pand met een oppervlakte van 3000 m², dat moest voorlopig voldoende zijn. Per 1 februari 1956 is de koekfabriek verhuisd naar Kloosterstraat 8 in Oosterhout. Daar werd een moderne fabriek ingericht met hetelucht ovens. De familie betrok een huis naast de fabriek, Kloosterstraat 6. Het orgel werd in de kantine van de fabriek geplaatst. Daar werden toen zondags ook kerkdiensten gehouden. De bestaande gereformeerde kerk in Oosterhout was ondergebracht in een school met rechte schoolbanken. Veel kerkbezoekers vonden dat erg onplezierig. De kerkdiensten in de kantine duurden van 1957 tot 1964.

Schrieks koekfabriek in Oosterhout.

In de fabriek werd door een nijpend personeelstekort later overgegaan tot een nagenoeg volledige mechanisatie. In 1966 had men een omzet bereikt die tienmaal groter was dan de omzet van voor de oorlog. De productie in 1966 was gestegen tot 25000 koeken per dag. Het assortiment bestond uit: ontbijt- en koffiekoek, gemberkoek, kandijkoek, vruchtenkoek, de "Gulden Bakkerskoek", taai-taai en pepernoten. De export werd uitgebreid naar 15 landen waaronder ook Afrikaanse staten en maakte deel uit van 15% van de omzet. De twee oudste zoons hebben de zaak overgenomen; Wim Schriek als technisch directeur terwijl Piet Schriek de commerciële kant voor zijn rekening nam. Na jaren koek fabriceren en steeds maar weer verder automatiseren en nieuwe technieken toepassen kwam men op het punt, hoe moet het verder. Beide directeuren hadden kinderen maar geen van allen voelden iets voor de fabriek. Daar kwam dan nog bij dat de fabriek nagenoeg in het centrum van Oosterhout gevestigd was en de aan- en afvoer met zware trailers door de omgeving als uiterst bezwaarlijk werd ervaren. Ook de nieuwe milieueisen werden steeds strenger, dus toen Bolletje Beschuit een redelijk bod deed was het niet moeilijk een besluit te nemen. Per 1 december 1999 is de fabriek overgegaan naar Bolletje Beschuit.

Harm Sok

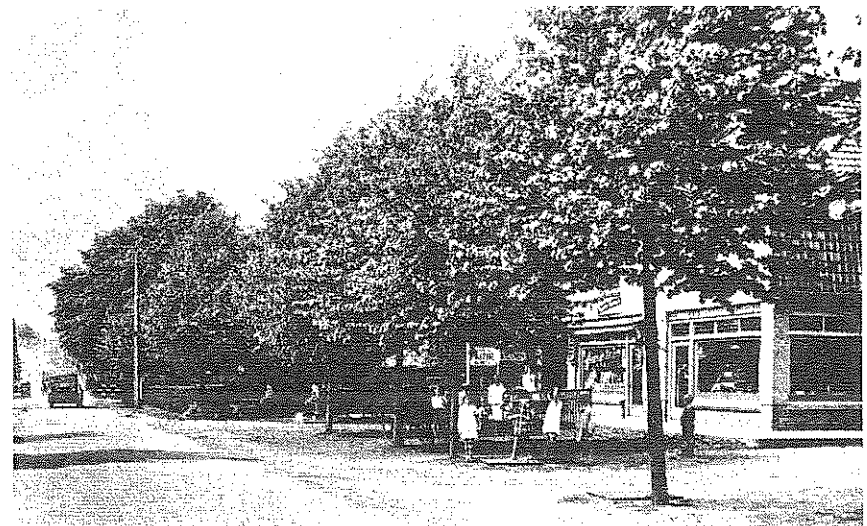
Uit de annalen van de Dolderse Middenstandsvereniging.(3)

Op de vergadering van maart 1939 komt andermaal de "reclame campagne" ter sprake:

"De heeren van de commissie, Fonteijne, Vlastra en Hiensch hadden niet stil gezeten en kwamen met een zeer attractieve reclame, die echter nogal kostbaar was (Midza? Systeem). De meeningen daaromtrent liepen nogal uiteen, zoodat besloten werd een minder kostbaar plan te ontwerpen. Nadat de heer Overeem pleitte voor gelijke rechten, vooral ten aanzien van een reclame campagne, wenschten verschillende leden een nadere conferentie met het bestuur. Echter is gebleken dat de meerderheid in principe bereid was aan een reclame campagne deel te nemen."

Bij de rondvraag blijkt wederom dat wanbetaling voor sommige winkeliers duidelijk al te gortig wordt:

"De heer Gort kwam met klachten over wanbetalingen en zou daar gaarne een lijst van aangelegd zien. De heer Schoonhoven stelde voor de vorderingen van een vertrokken inwoner van Den Dolder bij het bestuur in te dienen, om gezamenlijk op te treden tegen de bewuste persoon."

Dolderseweg omstreeks 1934.

Vrnl. Alb. Ter Burg, Vundering en de ingang van "Hotel Leeuwenhorst".

Wellicht om de teamgeest te versterken, is punt 5 van de agenda van de vergadering in mei 1939 van belang:

"De bespreking reisplan lokte heel wat discussie uit. De heer Hiensch (bakker) stelde voor een commissie te benoemen, waarvoor de heeren Vlastra, Hol en Hardeman zich bereid verklaarden. In beginsel werd besloten met voorloopig per maand 1 gld per persoon te betalen, zoodat tegen September het grootste deel van de reissom reeds betaald is. Degene die om geldige redenen verhinderd is, ontvangt het gestorte bedrag terug."

De heer Gort is een aanhouder, wat betreft wanbetalers:

"Bij de rondvraag deed de heer Gort een beroep op alle middenstanders om samenwerking inzake levering aan wanbetalers. Zeer veel kan er reeds bereikt worden als wij elkaar tijdig waarschuwen voor personen, dier er een gewoonte maken niet of slecht te betalen."

De vergadering van juni 1939 wordt zo slecht bezocht, dat

"het voornaamste punt n.l. het reisplan niet geheel behandeld kon worden wegens te weinig belangstelling."

Wat wel besproken wordt, is

"een verzoek van het personeel van de Ned. Spoorw. om medewerking te verleenen bij de stationsversiering in verband met het 100 jarig bestaan der N.S. Over het algemeen was hiervoor geen interesse."

Gelukkig wordt de vergadering van 14 augustus goed bezocht en kunnen "voornamen aangelegenheden" wel worden besproken:

Wat betreft de optocht op 31 Augustus kwamen verschillende voorstellen ter sprake, o.a. ook een radiowagen waartoe stappen gedaan zouden worden. Bij de rondvraag stelde de heer Hiensch voor in de Doldersche Gids te adverteren met een slagzin o.a.

**Reikt elkaar de hand
Koopt bij de middenstand.**

In de verslagen wordt tot nu toe nauwelijks iets vermeld over de ernstige politieke situatie. Nederland staat dan toch immers aan de vooravond van

- 20 -

de Tweede Wereldoorlog. In het "Jaarverslag over 1939" komt daar verandering in:

"...doch na enige vergaderingen en diverse andere plannen besproken te hebben, bleek het niet mogelijk om tot een voor ieder gunstige reclame campagne te komen, zoodat, mede door de reeds met Paschen ingetreden scherpe internationale toestand, het bij plannen bleef. Ook een gezamenlijke uitgaansdag, waarover veel is vergaderd, blijft tot de vrome wenschen behooren. Ondertusschen verscherpte de internationale toestand, wat voor de Middenstand een grote verandering in het zakendoen deed ontstaan. Op 24 Aug. de voormobilisatie en op 28 Aug. de algehele mobilisatie bracht de geheele middenstand in een sfeer van bedrijvigheid, want het publiek, bang voor prijsstijging, kocht ineens vlotter en grootere hoeveelheden. Dit bracht echter later weer eenige inzinking en kwam langzamerhand distributie voor eenige artikelen. Begin november kwam hier een militaire bezetting, n.l. eenige escadrons veldartillerie, ongeveer 450 man, waarvoor de middenstand in vele opzichten voordeelen ondervond. De middenstanders werkten dan ook allen mede om het de soldaten zo aangenaam mogelijk te maken en werden alhier 2 militaire tehuizen opgericht. Wij eindigen dit verslag met de gedachte: Wat zal het komende jaar ons brengen? Op zakelijk gebied zeker moeilijkheden, doch laten wij allen die zoo goed mogelijk het hoofd

Zoo kijkt ook U!

wanneer U eenmaal de 1e klas producten van de Utrechtsche Melk-Inrichting

U. M. I.

zult gaan gebruiken. Want deze producten zijn veilig. Neemt U maar eens proef.

Bezorger voor Den Dolder:

M. GORT
PLEINESLAAN No. 36

Advertentie uit Den Dolder Vooruit van 1936

- 21 -

bieden en desnoods elkaar helpen, en ervan maken wat ervan te maken is."

Op de jaarvergadering van 30 januari 1940 is het een heel gezellige boel, zeker nu ook het vrouwelijk element niet ontbreekt; een zakenvrouw was toen kennelijk nog een onbekend fenomeen:

Deze vergadering aangekondigd meer als een gezellig samenzijn, werd tevens vereerd met de aanwezigheid van meerdere dames der leden. Uit een en ander is gebleken dat de onderlinge verhouding der middenstanders uitstekend is te noemen en ofschoon de oorlogstoestand een belemmering in het zakendoen met zich brengt, is bestendiging van deze verhouding een gebiedende eisch. Na het korte zakelijke gedeelte werd overgegaan naar het feestelijke gedeelte. De heer Hol vergastte allen op pittige marschmuziek of een gezellige meeslepende wals, zoodat de stemming er spoedig in was. Daarna ging men over tot het amusante gedeelte der avond. De eerder genoemde onderlinge verhouding kwam zeer goed tot uiting in de cadeaux, die alle leden ter beschikking hadden gesteld om een verlotting te houden tot dekking der onkosten van dien avond. Er werd zelfs tot 3x toe een aantal fraaie en nuttige, zelfs smakelijke prijzen, nl 3x 1 heerlijke taart, verloot, terwijl eenige consumpties werden rondgediend. De heer Vlastra was weer present met zijn aardige films, in 't bijzonder "Den Dolder in de Sneeuw" en andere films van interessante aard. De avond was zoo voorbij en voordat iemand eraan dacht, was het twaalf uur en werden de lichten niet uit-, maar aangestoken en moest het filmen worden gestaakt en de zaal ontruimd. Ondanks dit plotseling einde ging een ieder wel voldaan huiswaarts."

Op 19 april 1940 wordt de vergadering zo slecht bezocht, dat "van de rondvraag door de Heeren Valken en Gort gebruik werd gemaakt, die het niet goedkeurden dat het bestuur zo slecht voltallig was.

Aangezien de hooge spanning in de politieke toestand was er niet veel animo voor het maken van reclame. Den Heer Hol meende dat in deze tijd juist! reclame gemaakt moet worden. Want na deze tijd komt ook wel weer een andere en wie dan het hardst op de trom heeft geslagen, hiervan dan ook de meeste voordeelen zal hebben."

De eerste vergadering in de oorlog, op 6 augustus 1940, staat volledig in het teken van de veranderde situatie:

"Besloten werd de distributiedienst te Den Dolder gelegenheid te scheppen onze bescheiden te kunnen inleveren, daar het voor ons allen zeer veel tijd en moeite kost. Verzocht zou worden de vrijdagmiddag daarvoor te bestemmen ter wille van de bakkers, die op de dag hun bonnen moeten inleveren. De vervroegde winkelsluiting bracht vele gemoederen in beweging. De Heer Stolp voelde wel voor vervroegde sluiting 9 uur op zaterdag, maar er niet over dacht om op gewone dagen om 7 uur te sluiten, daar voor zijn zaak dat uur het beste was. Besloten werd kaarten te laten drukken waar het uur van sluiten op zaterdagen stond vermeld en deze bij de leden te laten bezorgen. Het bestuur kreeg machtiging het sluitingsuur te vervroegen naar gelang de avond eerder viel."

goedkoop! en toch prima ●

Ja, dat is het dat zo veel huismoeders wel aan zou staan. Maar meestal is de kwaliteit naar de prijs. Vandaar het spreekwoord «goedkoop is duurkoop». Neemt U echter eens een proeforder bij N. Th. Valken. Of nog beter neemt hem als uw leverancier. En werkelijk U bent dan verzekerd van bovenstaande «goedkoop en prima».

N. TH. VALKEN

Dolderscheweg No. 142 — Den Dolder

Aardappelen — Groenten — Fruit

Wijnen — Busgroenten — Delicatessen

Het adres voor het opmaken van fruitmanden

Advertentie uit Den Dolder Vooruit van 1936.

De 24-uurs-economie bestond toen kennelijk ook al, wat dat betreft is er niets nieuws onder de zon.

Deze vergadering in augustus is de laatste in 1940. Het jaarverslag van dit jaar heeft meer het karakter van lokale geschiedschrijving:

"Het jaar 1940 is een jaar geweest dat na verschillende spannende dagen ons op 10 mei in een oorlog bracht, die kort maar hevig was. Gelukkig heeft het voor onze Doldersche middenstand geen slachtoffers gevraagd."

Verschillende maatregelen en verordeningen volgden elkaar zoo snel op dat ze niet te volgen waren. Het archief van de secretaris zou u er van kunnen getuigen. In een week tijd ontving hij 9 verschillende schrijvens van het hoofdbestuur. Het publiek werd uit angst voor een tekort tot een koopwoede gebracht. Abnormale inkoopten werden gedaan en na een paar dagen leek het of onze zaken geplunderd waren. Met veel moeite en kosten konden de voorraden aangevuld worden. Toch mogen wij trotsch zijn op onze middenstand, die de gezien de moeilijkheden en een vergroting van het getal menschen gedurende de eerste oorlogsdagen en er nagenoeg niets van buiten werd ingevoerd het publiek van het allernoodigste heeft kunnen voorzien. Distributiemaatregelen werden uitgebreid, wat van ons veel tijd en geduld vraagt. Door een bespreking van het Bestuur met de Burgemeester en de Directeur Distributiekantoor den Heer Pool werd 2 maal in de week te Den Dolder voor ons en het publiek gelegenheid gegeven onze bescheiden in te leveren. Voorwaar een verbetering die we op hooge waarde stellen..... Het afgelopen jaar heeft ons veel moeilijkheden, angstige dagen, slapeloze nachten en zorgen gebracht. Maar laten we niet bij de pakken blijven zitten, want na deze tijden komen er weer andere tijden. Wat onze omzetten betreft kunnen we zeggen een goed jaar. Het jaar 1941 laat ons niet veel goeds zien: gebrek aan grondstoffen en materialen, verdubbeling van grondbelasting, loonbelasting en vernieuwde omzetbelasting, waarvan niemand nog kan bezien wat dat zal betekenen voor onze taken. Maar in de ernstige crisisjaren heeft de middenstand getoond harde slagen te kunnen verduren, zoodat we er op mogen rekenen, dat ze thans ook tegenover al dat nieuwe dat te komen staat ruggegraat zal bezitten. En in dit vertrouwen gaan we het nieuwe jaar tegemoet, in de hoop dat het dat brengen mag wat wij het liefste wenschen."

Wat de notulist bewoog zijn woorden zo zorgvuldig te kiezen? De Duitse bezetter wordt niet eens bij name genoemd en het lijkt wel, dat wat hem betreft de oorlog al voorbij is:

"Het jaar 1940 is een jaar geweest dat na verschillende spannende dagen ons op 10 mei in oorlog bracht, die kort maar hevig was."

Was het misschien angst?

Rob Haars